

ANDIJON VILOYATI SHAROITIDA SIMMENTAL ZOTLI QORAMOLLARNING GO'SHT MAHSULDORLIGINI OSHIRISHDA SELEKSION-GENETIK KO'RSATKICHLARDAN FOYDALANISH

Muxtarov Mirabbos Mamir o'g'li

Annotatsiya. Mazkur maqolada Simmental zotli qoramollarning go'sht mahsuldorligini oshirishda nasl-nasab ma'lumotlari, tirik vazn, o'sish jadalligi, so'yim ko'rsatkichlari va nasliy qiymatni baholashning ahamiyati yoritilgan. Seleksion indekslardan foydalanish, ota-onalarni kompleks baholash, qarindosh hayvonlarni nazoratli juftlashtirish va avlod sifatiga ko'ra buqalarni tanlash masalalari ko'rib chiqilgan. Andijon viloyatining ishlab chiqarish sharoitida go'sht mahsuldorligini yaxshilashga qaratilgan seleksiya dasturini shakllantirish bo'yicha ilmiy-amaliy yondashuv taklif etilgan.

Kalit so'zlar: Simmental, seleksion-genetik baholash, nasliy qiymat, irsiylanish koeffitsiyenti, seleksion indeks, so'yim chiqimi, mushak maydoni, naslchilik.

Kirish

Go'shtdorlik belgilarini takomillashtirish naslchilik ishlarining asosiy yo'nalishlaridan biridir. Bunda hayvonlarning tirik vazni, kunlik vazn ortishi, tana tuzilishi, so'yim vazni, go'sht chiqimi va mushaklarning rivojlanishi muhim mezonlar hisoblanadi. Simmental zotli qoramollarning go'sht mahsuldorligi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar karkas vazni va boshqa go'sht sifatlari genetik jihatdan baholanishi mumkinligini ko'rsatadi. Crews va hammualliflarining tadqiqotida karkas vazni, yog' qatlami, uzun bel mushagi maydoni va marmarsimonlik belgilarining irsiylanish ko'rsatkichlari alohida baholangan [1]. Bunday natijalar seleksiyada birgina tirik vaznni emas, balki go'shtning miqdori va sifatini ifodalovchi belgilarni ham hisobga olish zarurligini asoslaydi.

Ikki yo'nalishli mahsuldorlikka ega Simmental zotida go'sht va sut belgilarini muvozanatli yaxshilash muhim. Vengriya Simmental populyatsiyasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotda kunlik vazn ortishi, go'sht ulushi va tashqi go'shtdorlik bahosi seleksiya mezonlari tarkibiga kiritilgan [2].

Tadqiqotning maqsadi

Andijon viloyatida boqilayotgan Simmental qoramollarning go'sht mahsuldorligini ifodalovchi belgilarni seleksion-genetik baholash va naslchilikda foydalanish uchun kompleks tanlash mezonlarini ishlab chiqish.

Materiallar va tadqiqot usullari

Tadqiqotda xo'jalikdagi Simmental qoramollarning nasl-nasab hujjatlari, individual rivojlanish qaydlari va mavjud so'yim natijalaridan foydalanish ko'zda tutiladi. Hayvonlar imkon qadar kelib chiqishi va yoshiga ko'ra guruhlanadi.

Asosiy baholash mezonlari quyidagilar:

Tug'ilish va sutdan ajratish davridagi tirik vazn.

Belgilangan yoshdagi tirik vazn va o'rtacha kunlik vazn ortishi.

Ozuqa sarfi va vazn ortishiga nisbatan ozuqa konversiyasi.

So'yim oldi vazni, karkas vazni va so'yim chiqimi.

Mushaklarning rivojlanishi, yog' qatlami va go'sht sifatining mavjud ko'rsatkichlari.

Ota-onaning nasliy qiymati, avlodlar mahsuldorligi va reproduktiv xususiyatlari.

Irsiylanish koeffitsiyenti (h^2) populyatsiyadagi fenotipik o'zgaruvchanlikning additiv genetik variatsiya bilan bog'liq qismini ifodalaydi. U muayyan zot yoki xo'jalik uchun doimiy qiymat emas; uni hisoblashda populyatsiya tarkibi, ma'lumotlar sifati va statistik model hisobga olinadi.

Nasliy qiymatni baholash uchun yetarli nasl-nasab va mahsuldorlik ma'lumotlari mavjud bo'lganda hayvon modeli hamda REML usulidan

foydalanish mumkin. Bunda yosh, jins, xo'jalik, tug'ilgan mavsum va oziqlantirish sharoitlari kabi omillar tegishli statistik modelga kiritiladi.

Natijalar va muhokama

Seleksion-genetik baholashning asosiy afzalligi shundaki, hayvonning mahsuldorligini faqat uning tashqi ko'rinishi yoki bir martalik vazn o'lchovi asosida emas, balki qarindoshlari va avlodlarining natijalari bilan birgalikda baholash imkonini beradi. Naslchilik buqalarini tanlashda avlodlarining o'sish jadalligi, go'shtdorlik belgilari va reproduktiv ko'rsatkichlarini hisobga olish muhim. Bunda nasliy qiymatning ishonchliligi ham baholanishi kerak. Ma'lumotlari yetarli bo'lmagan hayvonning yuqori tirik vazni uning irsiy ustunligini to'liq isbotlamaydi.

Amaliy seleksiyada quyidagi belgilarni birlashtirgan indeksdan foydalanish mumkin:

- yoshga moslashtirilgan tirik vazn;
- kunlik vazn ortishi;
- ozuqadan foydalanish samaradorligi;
- karkas vazni va mushakdorlik;
- oyoq-tuyoq mustahkamligi;
- reproduktiv qobiliyat va mahalliy sharoitga moslashuvchanlik.

Indeksdagi har bir belgining iqtisodiy va biologik ahamiyati asoslanishi, ko'rsatkichlarning o'lchov birliklari standartlashtirilishi hamda takroriy hisobga olishdan kelib chiqadigan xatolar bartaraf etilishi lozim.

Qarindosh hayvonlarni nazoratsiz juftlashtirish inbriding darajasini oshirishi va ayrim xo'jaliklarda mahsuldorlikning pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu bois nasl-nasabni yuritish, juftlashtirish rejasini tuzish va genetik xilma-xillikni saqlash seleksiya dasturining ajralmas qismi bo'lishi kerak. Andijon viloyati sharoitida seleksiya natijalarini ishlab chiqarishga tatbiq etishda issiqlik stressiga chidamlilik, ozuqa bazasidan samarali foydalanish va veterinariya barqarorligi ham hisobga olinishi maqsadga muvofiq.

Xulosa

Simmental zotli qoramollarning go'sht mahsuldorligini oshirishda tirik vazn, o'sish jadalligi, so'yim ko'rsatkichlari va nasliy qiymatni kompleks baholash zarur. Naslchilik buqalarini tanlashda individual ko'rsatkichlar bilan bir qatorda avlod sifati va nasl-nasab ma'lumotlaridan foydalanish seleksiya aniqligini oshiradi. Andijon viloyatida go'sht mahsuldorligini takomillashtirish dasturi mahsuldorlik, reproduktiv xususiyatlar, genetik xilma-xillik va mahalliy sharoitga moslashuvchanlikni uyg'unlashtirishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Crews D.H. Jr., Pollak E.J., Weaber R.L., Quaas R.L., Lipsey R.J. Genetic parameters for carcass traits and their live animal indicators in Simmental cattle. *Journal of Animal Science*. 2003;81(6):1427-1433. <https://doi.org/10.2527/2003.8161427x>
2. Characteristics of meat production traits in the Hungarian Simmental herd selected for the simultaneous improvement of milk and meat production. PMC. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10539786/>
3. Shanks B.C., Tess M.W., Kress D.D., Cunningham B.E. Genetic evaluation of carcass traits in Simmental-sired cattle at different slaughter end points. *Journal of Animal Science*. 2001;79(3):595–604. <https://doi.org/10.2527/2001.793595x>